

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Hallitus esittää laskennallisen korvauksen korvasajan lyhentämistä kolmesta vuodesta kahteen ja kiintiöpakolaisten ja heidän perheenjäsentensä osalta neljästä vuodesta kolmeen vuoteen. Laskennallista korvausta maksettaisiin kunnille ja hyvinvointialueelle korvasajalta ja korvauksen määrästä ja jakaantumisesta tulevaisuudessa päätetään erikseen asetuksella. Jatkossa tulkkauksekustannukset jyvitetäisiin osaksi laskennallista korvausta.

Pirkanmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan korvasajan lyhentäminen ja tulkkauksekustannusten jyvittäminen osaksi laskennallista korvausta ei ole tarkoituksenmukaista. Mikäli tulkkauksekustannukset jyvitetään osaksi laskennallista korvausta ja lisäksi laskennallista korvausta maksettaisiin merkittävästi lyhyemmän aikaa, hyvinvointialueiden tulkkauksekustannukset tulevat nousemaan merkittävästi nykyisestä tasosta. Pirkanmaan hyvinvointialueelle maksettavien laskennallisten korvausten määrä ei kata edes nykyisellä tasollaan hyvinvointialueelle tulkitsemispalveluista syntyviä kustannuksia. Hyvinvointialueiden ja kuntien taloudelliset paineet saattaisivat johtaa jopa siihen, että tulkkikustannuksista yritettäisiin karsia, vaikka ilman yhteistä kieltä asiakas- ja potilasturvallisuus sekä työntekijän oikeusturva vaarantuvat. Lisäksi tulkin puuttuessa varattu vastaanottoaika ei tule tarkoituksenmukaisesti käytetyksi ja muiden palveluiden häiriökysyntä kasvaa.

Hallintolaki ja kielilaki velvoittavat viranomaista järjestämään vieraskieliselle viranomaisasioissa tulkkauksen, jotta asiakas ymmärtää häntä itseään koskevat asiat. Tulkkauksen tarve on suurin kotoutumisen alkuaikana, jolloin kotoutujalla ei ole vielä itsenäistä sosiaali- ja terveyspalveluissa asiointiin tarvittavaa kielitaitoa. Kielitaidon kehittymiseen ei hyvinvointialueiden ole mahdollisuutta vaikuttaa. Kotoutujien erilaiset edellytykset kielen oppimiselle eivät saisi heikentää hyvinvointialueiden taloutta lakiesityksen suunnittelemalla tavalla.

Vaihtoehtoisena ratkaisuna Pirkanmaan hyvinvointialue esittää, että tulkitsemiskorvaukset verrattaisiin erityiskorvauskustannusten korvauksiin korvausaikojen suhteen.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkaukustannuksesta (32 a §)

Hallituksen esityksen mukaan asiakkaalta voitaisiin periä sakkomaksu hänen jättäessä perusteettomasti saapumatta kunnan tai työvoimapalveluiden kotoutumista edistävän palvelun mukaiseen tapaamiseen. Hallituksen esityksessä on mainittu, että asiakkaalle on annettava mahdollisuus selvittää syy palvelun käyttämättä ja peruuttamatta jättämiseen ja sakkomaksun aiheuttama kohtuuttomuus arvioitaisiin aina tapauskohtaisesti.

Pirkanmaan hyvinvointialue kiinnittää huomioita siihen, että henkilöt saattavat hakea sakkomaksuihin hyvinvointialueen täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea, joka voi osaltaan kasvattaa hyvinvointialueen tehtäviä sekä toimeentulotuki- ja tulkkaukuluja. Suurin osa kansainvälistä suojelua saavista asiakkaista on Kelan perustoimeentulotuen piirissä, eikä heillä ole tosiasiallisesti maksuvaraa käyttämättä jääneiden ajanvarausten sakkomaksujen kattamiseen. Huomioitavaa on, että henkilöt saattavat hakea sakkomaksuihin hyvinvointialueen täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea, joka voi osaltaan kasvattaa hyvinvointialueen tehtäviä sekä toimeentulotuki- ja tulkkaukuluja. Kuntien ja työvoimapalveluiden sakkomaksujen periminen tuottaa lisää tulkkaustarvetta, vaatii kuulemisineen henkilöresurssia sekä edellyttää toisen viranomaisen puoleen kääntymistä maksun kohtuullisuutta arvioitaessa.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Hallitus esittää alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten ja nuorten kotoutumislain mukaisen aikuistumisen tuen ikärajan laskemista 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen tavoitellen muutoksella kustannusten säästöjä.

Pirkanmaan hyvinvointialue ei pidä ikärajan laskua tarkoituksenmukaisena. Ikäraja on viime hallituskaudella nostettu, eikä sen vaikutuksia ole ehditty arvioida.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Hallitus esittää erinäisten kiintiöpakolaisiin liittyvien työtehtävien, kuten lentokenttävastaanoton, asunnon kalustamisen ennakkoon tai ensimmäisten päivien välttämättömyyksistä huolehtimisen (ruoka, henkilökohtainen hygienia, vaatetus) siirtämistä hyvinvointialueen sosiaalihuollon vastuulle.

Pirkanmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan muutos ei ole kannatettava. Sosiaalihuollon palveluiden tarpeen arviointi kuuluu aina sosiaalihuollon viranomaiselle eli hyvinvointialueen virkasuhteiselle sosiaalialan ammattilaiselle. Itsessään asunnon kalustamisen tarve asuttavaan kuntoon, ensimmäisten päivien välttämättömyyksien hankinta tai arjen alkuun saattamisessa

tarvittava tuki (ml. lentokentältä haku) eivät aiheuta sosiaalihuoltolain tarkoittamaa sosiaalipalveluiden tarvetta, eikä sosiaalihuoltolaissa ole tuotu ilmi palvelua, joka näihin tuen tarpeisiin suoraan vastaisi.

Kotoutumislain esitetty muutos lähtisi haastamaan sosiaalihuoltolain mukaista palvelutarpeen arviointiprosessia ja vaikuttaisi näin osaltaan sen toteuttamiseen. Palvelutarpeen arviointi perustuu vapaaehtoisuuteen ja asiakkaan osallisuuden toteuttamiseen häntä koskevassa asiassa. Sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointi käynnistyy asian tultua sosiaaliviranomaisessa ilmi huoli-ilmoituksena tai yhteydenottona tuen tarpeen arvioimiseksi. Näin ollen palvelutarvetta ei voida arvioida vain asiakirjojen perusteella ennen asiakkaan saapumista kotikuntaansa. Kaikkien kiintiöpakolaisten kategorisoiminen sosiaalihuoltolain mukaisesti tuen tarpeessa tai erityisen tuen tarpeessa oleviksi ilman yksilö- ja perhekohtaista arviointia on lain hengen vastaista. Kiintiöpakolaisten vastaanotto ja pakolaisten saapuminen on suunnitelmallista eikä kiireellistä ja välttämätöntä huolenpidon ja toimeentulon turvaamista.

Kiintiöpakolaisten vastaanottotilanteen nähdään olevan oleellinen osa kotoutumiseen liittyvää ohjausta ja neuvontaa, josta vastaavat kunnat ja joihin kunnat saavat valtion rahoitusta. Katsomme tarpeettomaksi eriyttää asunnon kalustamista, lentokenttävastaanottoa ja ensimmäisten päivien välttämättömyyksistä huolehtimista hyvinvointialueille, etenkin mikäli näitä tehtäviä ei huomioida laskennallisissa korvauksissa. On tärkeä ymmärtää, että kotoutujasta ei välttämättä koskaan tule sosiaalihuollon asiakasta. Lisäksi todetaan, että hyvinvointialueiden käynnistyttyä kotoutumistyötä tekeviä ammattilaisia jäi kuntiin niissä tilanteissa, kun heidän ei katsottu olevan lakisääteisiä työtehtäviä toteuttavia sote-ammattilaisia.

Muut huomiot

Pirkanmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan erityislakeihin perustuvat palvelurajaukset ovat keinotekoisia tapoja kustannusten hillitsemiseksi, koska asiakkaan palvelutarve ei katoa, vaan asiakas vain siirtyy sosiaalihuoltolain mukaisten peruspalveluiden käyttäjäksi. Kotoutumisen alkuvaiheen riittämättömät palvelut näkyvät myöhemmässä vaiheessa kasautuvana erityispalvelujen tarpeena ja lisäkustannuksina. Esitys ei siten vähennä kustannuksia vaan siirtää niitä kunnista hyvinvointialueiden kustannuksiksi.

Mikäli pakolaisten vastaanottoon liittyvät palvelut lainsäätäjä arvioi kotoutumislain uudistuksen myötä sosiaalihuollon viranomaistehtäviksi, tulee arvioitavaksi myös sosiaalihuoltolain päivittäminen ajantasaiseksi. Kotoutumislain ja sosiaalihuoltolain suhdetta tulee tarkistella. Kotoutumislakia voidaan pitää erityislakina sosiaalihuoltolakiin verrattuna sosiaalihuoltoa koskevilta osin. Täysin selvä tämä tulkinta ei ole, sillä kotoutumislaki ei ole sosiaalihuollon laki, eikä siihen sosiaalihuoltolaissa viitata kuin esim. perheryhmäkotitoiminnan osalta 1.1.25 alkaen. Laki sisältää kuitenkin sosiaalihuoltoon kuuluvia tehtäviä ja niiden henkilöiden osalta, jotka kotoutumislain soveltamisen piiriin kuuluvat, tulee ko. laki sovellettavaksi ensi sijassa ennen sosiaalihuoltolakia.

Kotihoidontukea saavien kotoutujien saaminen suomen kielen opintoihin lastenhoitopalvelun avulla on kannatettavaa.

Moksén Heidi
Pirkanmaan hyvinvointialue - Marina Erhola, hyvinvointialuejohtaja,
Pirkanmaan hyvinvointialue